



SURİYE VE FİLİSTİN MEKTUPLARI

**Yusuf Akçura, Suriye ve Filistin Mektupları, Hazırlayan: İsmail Türkoğlu, İstanbul;
Ötüken Neşriyat, 2016.**

Orhan ÇİÇEK¹

Yusuf Akçura, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda çok önemli bir düşünce insanıdır. Türk Milleti'nin kurtuluşu için ömrünü adayan ve milletine tekrar bir olmanın yolunu gösterebilmek için en doğru yolu bulmak ve o yolda rehber olmak için çalışan Yusuf Akçura 2 Aralık 1876 tarihinde Rusya Ulyanovsk'ta (eski adıyla Simbir) dünyaya gelmiş, yedi yaşında İstanbul'a gelerek Kuleli Askeri lisesi ve akabinde 1895 yılında Harbiye Mektebi'ne girmiştir. Bu mektebe başlamasıyla sarıldığı fikirlerin rehberliğinde uzun ve zorlu bir hayat mücadelesi başlamıştır. Okulun ikinci sınıfındayken katıldığı Türkçülük hareketiyle II. Abdülhamit'e suikast hazırlığında bulunduğu iddiasıyla önce idama mahkum edilmiş, daha sonra verilen bu hüküm ömür boyu Fizan'a sürgün cezasına çevrilmiştir. Ancak II. Meşrutiyet(1908)'in ilanından sonra İstanbul'a gelebilen Yusuf Akçura, Türk Derneği ve Türk Ocağı'nın kurulmasında katkıda bulunmuştur. 1911-1912 yıllarından 1931 yılına kadar çıkan, Türk fikir hayatında son derece önemli bir rolü olan Türk Yurdu dergisi de Yusuf Akçura'nın eseridir. Bu faaliyetleriyle hem Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinde hâkim ideoloji olması bakımından hem de Türk siyasal hayatında önemli bir yer teşkil eden Türk milliyetçiliği düşünce sistemine ciddi katkıda bulunması bakımından da önemli bir fikir adamıdır. Özellikle Genç Türkler devrinde şahsî bağımsızlığını koruması ve Rus İhtilali sırasında maceralara atılmayarak sağduyulu davranması Mustafa Kemal tarafından kendisine büyük değer verilmesini sağlamış ve Atatürk'e cumhuriyetin kuruluşu ve kültür meselelerinde danışman olarak katkı sunmuştur.

Tanıtımını yaptığımız kitap, Yusuf Akçura'nın "Vakit" gazetesi muh(a)biri olarak gittiği Suriye ve Filistin coğrafyasında dört buçuk ay süren aynı zamanda hac vecibesini de yerine getirdiği seyahati esnasında kaleme alıp Orenburg'da çıkmakta olan aynı adlı gazeteye gönderdiği ve Nisan-Ekim ayları arasındaki çeşitli sayılarda neşredilen mektuplardan oluşur. Şimdiye kadar Yusuf Akçura üzerine yapılan çalışmalarda bu mektuplardan hiç bahsedilmemiştir. İlk kez 2013 yılında İsmail Türkoğlu tarafından çevrilip, Ötüken Neşriyat tarafından "Suriye Ve Filistin Mektupları" adıyla yayımlanan bu mektupların editörlüğünü Kadir Yılmaz, kapak tasarımını ise Zafer Yılmaz yapmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti'nden ayrılışından sonra sadece bölgenin değil, tüm dünyanın ve insanlığın kanayan yarasına dönüşen Suriye ve Filistin'in o dönemki özelliklerini, cumhuriyetin kurucu düşünürlerinden Yusuf Akçura'nın kaleminden değerlendirebilmek kültür tarihimiz açısından çok önemli bir kazanımdır. O yüzden gecikmiş de olsa bu eserin yayımlanmasını çok değerli bularak bu kitabı ayrıca tanıtma gereği hissettik.

¹ Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, ocicek73@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-8172-6143

207 sayfalık kitap 30 mektuptan oluşmaktadır. 11 mektup Suriye'den, 11 mektup Filistin'den 8 mektup da yine Filistin sınırları içerisinde yer alan olan Kudüs-i Şerif'ten kaleme alınmıştır.(Böylelikle Filistin'den 19 mektup kaleme alınmıştır.) Kitaptaki mektuplar gönderme sırasına tabi tutulmuş olup, mektupların gönderildiği bölge, "Vakit" gazetesinin hangi sayısında neşredildiği, tarihiyle birlikte sayfa numarası da mektupların yanında yer almaktadır.

Suriye'den gönderilen 20 Nisan 1913 tarihinde çıkan "Vakit" gazetesinde yayımlanan ilk mektupta, ilginçtir ki seyahat piyangosunun Suriye ve Filistin coğrafyasına çıktığı söylene de seyahatin tamamen sebepsiz olmadığı belirtilir. İstanbul'dan Suriye'ye en son Balkan ve Trablusgarp Savaşları'ndan önce, iki üç ayda bir Türk gemisinin gidip geldiği belirtilir. Yola çıkacağı zaman ise onun da olmadığı buraya sadece Fransız, Rus, Avusturya ve "Hidiviyye" isimli İngiliz şirketinin gemilerinin gittiğinden bahsedilip, kendisinin de bir Fransız gemisiyle gittiği ayrıca Fransızların, Suriye'de Türkiye'nin varisi olmaya yüzyıldan beri hazırlandıkları vurgulanır.

Suriye'den gönderilen 24 Nisan 1913 tarihinde neşredilen ikinci mektupta, ilk durağı olan Beyrut şehrinin genel özelliklerinden (demografik yapı, konuşulan dil vs.), Amerikalıların, İngilizlerin, Almanların, Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin mekteplerinin çokluğu ve öneminden bahsedilip Türk, Müslüman ve Arapların mektep ve medreselerin azlığına vurgu yapılmaktadır.

Suriye'den gönderilen 28 Nisan 1913 tarihinde neşredilen üçüncü mektupta Suriye halkının bir kısmının ahlakından polislerin bile bu duruma kayıtsız kalmasından, hükümetin, ulemanın, memurların kusurlu olmasından şehirde yaşayan çeşitli halkın dinlerinden ve ibadetlerinden bahsedilir.

Suriye'den gönderilen 7 Mayıs 1913 tarihinde neşredilen dördüncü mektupta yüzyıldan fazla bir zamandan beri Suriye ve Filistin taraflarını Türkiye'nin taksiminde kendilerine düşecek bir parça diye hesaplayıp gelen Fransızların ve İngilizlerin bölgedeki faaliyetleri anlatılır. Ayrıca Yusuf Akçura bu mektubunda Türklerin bu memleketi kendilerinin sömürgesi olarak gördükleri sözünü işitince dayanamayıp *"Efendi nasıl müstamere² ? Bunun emareleri nerede? Saniyen sizi, toprağınızı sömürüyorlar? Müstamereleri gösteriniz. Bu memleketi müstamere edenler, Fransızlar, Amerikalılar, Almanlar, Yahudilerdir. Yapabiliyorsanız onlara karşı kendinizi müdafaa ediniz"*(Akçura, 2016: 39). diyerek duruma tepkisini ortaya koymuştur.

Suriye'den gönderilen 9 Mayıs 1913 tarihinde neşredilen beşinci mektupta mektupların kağıt karalamak için yazılıp gönderilmediği okunup düşünülmesi istendiği için kaleme alınmasına vurgu yapılarak Beyrut'taki dil meselesi ve Arapların istekleri üzerinde durulur. Mektupların öneminin anlaşılması gerektiğine, milli bilincin oluşturulmasına yönelik söylemlerini sık sık yineleyen Yusuf Akçura bu mektubunda ise okurlarına şöyle çağrıda bulunmuştur: *"Vakit muhbiri bunlarla bizim başımızı niye ağrıtıyor diye düşünmeyin. Ben bunları kağıt karalamak için yazmıyorum, anlayıp, düşünüp okuyanlara bunlar masal değil. Türk dünyası, şimdi batıdan değil, güneyden de milli hareketlerle sıkıştırılmaya başlandı. Türklerin bunu bilmesi gerek"*(Akçura, 2016: 43-44).

² sömürge

Suriye'den gönderilen 11 Mayıs 1913 tarihinde neşredilen altıncı mektupta Beyrut'ta bulunan ve Araplara ait olan bölgenin en görkemli mektebi Külliyyetü'l Osmaniyetü'l İslamiye diye adlandırılan lisede gerek okutulan dersler gerekse de öğrencilerin eğitim durumu teferruatlı bir şekilde anlatılır.

Suriye'den gönderilen 12 Mayıs 1913 tarihinde neşredilen yedinci mektupta Beyrut'taki gazeteler hakkında bilgi verilir, liman, demiryolu ve bankaların Avrupalılara ait oluşu hatta Türk parasının geçmediği lira denilince Fransız Napolyon'unun anlaşılmasından yakınılır. Burada, ticaretin yabancıların elinde oluşuyla ekonomik erkin el değiştirdiğine dikkat çekilmektedir.

Suriye'den gönderilen 11 Haziran 1913 tarihinde neşredilen sekizinci mektupta lise, darümuallim, askeri rüştiye ve birkaç iptidaiye ziyaretleri konu edinilir.

Suriye'den gönderilen 12 Haziran 1913 tarihinde neşredilen dokuzuncu mektupta Beyrut'un iktisadi ve ticari özelliklerinden, İstanbul ile olan ilişkisinden bahsedilmektedir.

Suriye'den gönderilen 18 Haziran 1913 tarihinde neşredilen onuncu mektupta Beyrut'ta bulunan Müslüman lokantalarının durumuna, tüccar ve esnafların hükümetle olan ilişkisine değinilir.

Suriye'den gönderilen 18 Haziran 1913 tarihinde neşredilen on birinci mektup Beyrut'ta umumi dersler ve konferansların içerikleri bu konferansa katılanlar hakkındadır. Burada hakim olan yabancıların eğitim politikalarıyla kültürel kimliğin yok edilmeye başlandığını vurgulayan yazar, okurlarında tarih bilincinin oluşması gerektiğini şu sözlerle ifade etmektedir: *"Biz Türkler çoğunlukla günlük ömür sürmekte olan halkız, maziye de istikbali de asla aklımıza getirmiyoruz. İstikbali düşünmemek, maziye unutturur; maziye unutma istikbali hatırdan çıkarmaktır"*(Akçura, 2016: 83).

Filistin'den gönderilen 20 Haziran 1913 tarihinde neşredilen birinci mektup Filistin'de ve Beyrut'ta hakim olan Fransızların yerini Almanların ya da Almanca konuşan Yahudilerin almasından ve Filistin'e giden geminin genel durumundan bahseder.

Filistin'den gönderilen 22 Haziran 1913 tarihinde neşredilen ikinci mektupta Yafa Limanına iniş, Tel Aviv şehrinde yer alan kutsal mekanlar ve siyonizm hareketinin nasıl adım adım başladığı, Filistin'de müstakil Yahudi hükümetinin kurulma faaliyetleri, Suriye'de olduğu gibi burada da Fransız frankının geçerli olduğu anlatılır. Burada bu kutsal mekanların sadece bölgede yaşayan insanları ilgilendirmeyip gazetenin okurlarının gönül dünyasında da özel bir yere sahip olduğunu, dolayısıyla bunlara değer verilmesi gerektiği vurgulanır.

Filistin'den gönderilen 27 Haziran 1913 tarihinde neşredilen üçüncü mektupta Tel Aviv şehri sokakları özellikle Herzl sokağı olarak adlandırılan sokağın yapısından ve Yahudilerden söz edilir.

Filistin'den gönderilen 28 Haziran 1913 tarihinde neşredilen dördüncü mektupta Yahudi mekteplerinin durumu ve şehirde nasıl adım adım yapılandıkları anlatılır.

Filistin'den gönderilen 6 Temmuz 1913 tarihinde neşredilen beşinci mektup Kudüs'e olan yolculuk ve Kudüs şehrindeki kutsal mekanlar, bankalar ve oteller gibi şehir mimarisi ve insanları hakkındadır.

Filistin'den gönderilen 12 Temmuz 1913 tarihinde neşredilen altıncı mektupta Filistin'de kilise ve tekkenin mekteplerden daha fazla olduğu, her milletin kendisine mahsus bir veya birkaç tekkesi olduğu özellikleriyle beraber anlatılır.

Filistin'den gönderilen 13 Temmuz 1913 tarihinde neşredilen yedinci mektupta Kudüs'ün coğrafi olarak yapılanması, Türk parasının geçmediği, Türkçenin konuşulmadığı anlatılır. Burada dil politikasıyla milli bilincin tahrip edildiğine dikkat çekilmektedir.

Filistinden gönderilen 17 ve 18 Temmuz 1913 tarihlerinde neşredilen sekizinci ve dokuzuncu mektup Kudüs'teki Harem-i Şerif, Kubbetü's Sahre, Mescidü'l Aksa gibi kutsal mekanlar hakkındadır.

Filistin'den gönderilen 9-10 Ağustos 1913 tarihlerinde neşredilen onuncu ve on birinci mektup Tarih-i Mukaddes, Kudüs ve Harem-i Şerif tarihleri hakkındadır.

Kudüs-i Şerif'ten gönderilen 27 Eylül 1913 tarihlerinde neşredilen birinci mektupta Kubbetü's Sahre'ye ve ağlama duvarında Yahudilerin ibadetlerine değinilir.

Kudüs-i Şeriften gönderilen 5-6 Ekim 1913 tarihlerinde neşredilen ikinci ve üçüncü mektuplarda Yaruselam, İtalya'nın Almanya'nın, Rusya'nın resim müzeleri, tekkeleri, manastırları, Zeytin Dağı ve Cismaniye gibi yerleri ziyareti konu edilir.

Kudüs-i Şeriften gönderilen 11-12 Ekim 1913 tarihlerinde neşredilen dördüncü ve beşinci mektuplarda Ortodoks Hristyanların "paskalya" bayramını Kudüs-i Şerifte nasıl geçirdikleri ve bu bayramdan on gün önce başlayan ve bitene kadar da devam eden Müslümanlara ait olan Nebi Musa bayramı anlatılır. Bu Nebi Musa bayramının başlangıç gününe denk gelen yazar merasime katılma merasimin nasıl gerçekleştiği hakkında çok önemli bilgiler verir.

Kudüs-i Şeriften gönderilen ve 16-17 Ekim tarihlerinde yayımlanan yedinci ve sekizinci mektuplar kitabın 29 ve 30. mektuplarıdır. Bu mektuplarda da Yusuf Akçura'nın şimdiye kadar gördüğü Osmanlı memurlarının çoğunun tembel, bilgisiz, ahmak, ahlaksız ve sarhoş oldukları, çalışma şekilleri, Kudüs ve çevresindeki Müslümanları ve Siyonist Yahudileri anlatılır. Burada devlet memurunun devleti temsil etmesi gerektiği ve işini mesai saatleri içinde formalite bir eylem değil, bir ölüme adanmışlık noktasında icra etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ama bunun tam tersi yönündeki devlet çalışanlarının varlığı devlete duyulan tepkiyi ve devlete yönelik halkın mesafe koymasını tetiklemektedir.

Yusuf Akçura'nın "Vakit" gazetesi muh(a)biri olarak kaleme aldığı bu mektuplar çok güçlü betimlemeciliğinin yanı sıra dönem coğrafyasında yaşanan durumlar, sömürgeci devletlerin bölgede yaptığı planlar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Türk ve Müslüman okullarının düzensizliği, geri kalmışlığı ve azlığı, Müslümanların ancak Yahudi ve Hristyanlardan sonra bölgenin etkili üyesi oldukları, Osmanlı topraklarına dahil olmasına rağmen bölgede Osmanlı parasının geçmediği, Türkçe eğitimi verilmediği ve Türkçe'nin konuşulmadığı önemle belirtilmiştir. Yusuf Akçura

mektuplarda Türk ve Müslüman olmanın sadece bir söylemle ya da bir hüviyetle gerçekleşmeyeceğini, onun gerekliliklerini tavırlarına yansıtmanın zorunluluğunu, özellikle devleti temsil edenlerin ve devlet memurlarının bu konuda daha hassas olmalarının gerekliliğini vurgulamaktadır. Mektupları kaleme aldığı coğrafyanın, Türkçülerin burun kıvırdığı ama aslında sömürge zihniyetini hiç gütmemiş bir milletin kadim yurdu olduğunu, ama bunun da hem dil politikasıyla hem eğitimle hem de kültür politikalarının üretimiyle ve mutlaka ticari erki de yabancılara kaptırmamakla mümkün olabileceğini o günlerden belirtmiş, vurgulamış ve bunu haykırıştır. Yusuf Akçura bölgede birçok alandaki ezici üstünlüğü kabul etse de kaybedişi asla kabullenmemiş, sahip olduğu bu öz güveni okurlarına aşılama üzere kaleme aldığı bu mektupları “Vakit” gazetesine göndermiştir. “Vakit” gazetesinin nitelikli okurlarına ulaşan bu mektuplar Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasında da önemli bir rol oynamıştır. Bu mektuplar emperyalizm tarafından yıkılmanın eşiğine gelmiş bir Türk Devleti olan Osmanlı Devleti’ne söylenmiş olsa da, yankısını kurulacak olan genç Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerinde bulmuştur.

KAYNAKLAR

AKÇURA Y. 2016. Suriye ve Filistin Mektupları, Hazırlayan: İsmail Türkoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul.